

Vapaaehtoisuus, vertaisuus ja kokemusasiantuntijuus – järjestöjen voimavara?

Järjestötyöpaja I, 18.8.2015

Jouni Puumalainen ja Päivi Rissanen, MTKL

Osatutkimuksen tavoitteet

Tavoitteena on analysoida kriittisesti vapaaehtoisuuden, vertaisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsitettä, taustaa, soveltamista ja toiminnan tuloksia sekä selvittää miten järjestöissä vertaisuus / kokemusasiantuntijuus ja vapaaehtoisuus toteutuu.

- Tutkimuksen kohteena ovat:

1. Vapaaehtoisten, vertaisten ja kokemusasiantuntijoiden rooli päihde- ja mielenterveysongelmista toipumisessa sekä järjestöjen arviointi-, kehittämis- ja tutkimustoiminnassa
2. Päihde- ja mielenterveystyön rajapinnat ja yhteistyömuodot (julkinen ja kolmas sektori)
3. Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen erot ja yhtenevyydet
4. Päihde- ja mielenterveysjärjestöjen paikallista yhteistyötä mahdollistavat ja estävät tekijät

Osatavoite 1:

Tutkia millaisia sisältöjä ja merkityksiä vapaaehtoisuudelle, vertaisuudelle ja kokemusasiantuntijuudelle on annettu

Osatehtävä	Menetelmä	Tuotos	Aikataulu
Käsiteanalyysi	Kirjallisuuskatsaus Järjestömateriaalien analyysi Työpajan workshop Kokemusasiantuntijoiden ohjattu ryhmätyöskentely	Artikkeleita järjestö- ja yhdistyslehtiin, THL:n työpaperiin, verkkosivuille, posterit. Mahdollisesti raportti?	7.4.-31.10.2015

Osatavoite 2:

Kokemusasiantuntijoiden ohjattu ryhmätyöskentely

Kokemusasiantuntijoiden ja vertaisten osallistaminen toimijoina kyselylomakkeen suunnitteluun ja tulosten arviointiin. Ryhmän koko noin 10.		
Osatehtävä	Menetelmä	Aikataulu
Ryhmän kokoaminen	Järjestötapaamisten yhteydessä/jälkeen	7.4-
Ryhmän tapaamiset	Ohjattu ryhmätyöskentely	1.9.2015- 31.12.2016

Osatavoite 3: Miten vapaaehtoisuus, kokemusasiantuntijuus ja vertaisuus toteutuvat järjestötoiminnassa?

Osatehtävä	Menetelmä	Tuotos	Aikataulu
Kyselylomakkeiden kysymysten tarkennus	Katsaus Järjestömateriaalien analyysi Työpajan workshop Kokemusasiantuntijoiden ryhmätyöskentely		1.11.2015-
Kysely järjestöille (n=600)	Osuus yhteinen T 1.1 kanssa	Raportti	1.11.2015- 30.6.2016
Kysely aktiivijäsenille (n=100)	Sähköinen kysely Analyysi Kokemusasiantuntijoiden ryhmätyöskentely	Raportti	1.11.2015- 30.6.2016
Kysely työntekijöille (n=100)	Sähköinen kysely Analyysi Kokemusasiantuntijoiden ryhmätyöskentely	Raportti	1.11.2015- 30.6.2016

Vapaaehtoisuus

- Omasta vapaasta tahdosta tehty palkaton organisoitu toiminta toisten hyväksi
- Epäitsestä toimintaa, joka tuottaa sosiaalista hyvinvointia
- Lisäresurssi palkkatyöntekijöille
- Merkittävä yhteiskunnallinen ilmiö: Suomessa pelkästään sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaan osallistuu vuosittain noin 900 000

Vapaaehtoisuuden toimintamuotoja

- **Järjestöissä tapahtuvaa, ei voittoa tuottavaa:**
 - Vertikaalinen eli ylhäältä alas eli me teille
- **Keskinäistä apua, kansalaistoimintaa:**
 - Horisontaalinen eli samanarvoiset toimijat eli me meille.

Konkreettinen toiminta (esim.):

- Vertaistukitoiminta
- Tapahtumien järjestäminen
- Virkistystoiminta
- Vaikuttamistyö
- Terveyttä edistävä toiminta

Vapaaehtoistoiminnan motiivit

- Tärkein motivoiva tekijä on halu auttaa
- Muitakin motiiveja, myös itsekkäitä:
auttamisesta voi saada ”sisäisiä” palkintoja,
henkistä tyydytystä
- Auttamisella voi myös välttää toisten
paheksuntaa
- Auttamalla voi myös edistää omaa uraa,
tavallaan harjoitella

Vapaaehtoistoiminnan merkitys

- Yhteistyö
- Yhteisöllisyys
- Hyvinvoinnin edistäminen
- Itsetunnon nousu
- Vastavuoroisuus (antaa ja saada)
- Syrjäytymisen ehkäisy
- Järjestön päämäärien tukeminen

Vapaaehtoistoiminnan muutos?

- Järjestöjen jäsenmäärän lasku: onko vapaaehtoisuuden (yhteisöllisyyden?) suosio ja määrä laskussa?
- Voi myös olla, että vapaaehtoisuuden luonne on muutoksessa: ei enää pitkäaikaista sitoutumista, vaan lyhytkestoista: episodimainen vapaaehtoistyö, joka voi toki olla säännöllistä, mutta tapahtuu lyhyissä jaksoissa. Erityisesti nuoret?
- Ehkäpä halutaan edelleen tehdä vapaaehtoistyötä, mutta ei jäsenyyttä.

Vertaisuus

- Ymmärtäminen ja ymmärretyksi tuleminen
- Kokemusten jakaminen → yhteys
- Kokemusten samankaltaisuus
- Voimauttavaa
- Ei arvoteta eikä arvostella itseä eikä toisia
- Tasavertaisuus
- Vapaaehtoisuus

Vertaistuki yhteistyönä

- Vertaisohjaajat ja ammattiauttajat työparina - ryhmänohjaus
- Täydentävät tiedot, taidot ja ominaisuudet
- Vertaisohjaaja oman elämänsä asiantuntija
 - auttaa toisia omien kokemustensa pohjalta
 - elävä esimerkki - toivo
 - toimii ammattiauttajan tukena
 - tulkki kuntoutujien ja työntekijöiden välillä
- Vertaisohjaajan, kuntoutujan ja ammattiauttajan kokemukset ja tieto yhdistyvät

Vertaistuki vaikuttamisena

- Kuntoutujien asema ja yhteiskunnallinen päätöksenteko
- Tuki, neuvot ja apu
 - sosiaaliset oikeudet
 - sosiaaliturvaetuudet
 - hoitoon pääseminen

Vertaistuen luonne

- Ammatillisessa kuntoutuksessa
 - Vertaistuki kuntoutumista edistävä tekijä
- Yhdistyksissä ja järjestöissä
 - yhteisiin kokemuksiin perustuva osallisuus
 - vertaistuki toiminnan ydin
 - aatteellinen perusta
 - arvo

Kokemusasiantuntijatoiminnan juuret

- Vertaistukitoiminta esim. AA-liike
- Potilasjärjestöt
- Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset
- Valtakunnalliset suositukset
- Tarve monipuoliseen ja mielekkääseen tekemiseen

Kokemusasiantuntijatoiminta

- Palvelun käyttäjien ja heidän läheistensä
 - tiedon
 - kokemuksen
 - voimavarojen ja
 - vertaistuen hyödyntäminen palvelujen tuottamisessa, kehittämisessä, suunnittelussa ja arvioimisessa